

pa odslej, da je Petrač jeden izmed klatežev.

Lahko si mislimo, kako so sprejeli te novice v Jaznem dolu in da so se spomnili tudi groznje Petračeve. Vsakako — previdnost je bila nujno potrebna, in od tod še večja skrb Ivanova. »Bog vé, ali

nimata tatova svojega skrivališča v kaki jami«, rekel je Ivan; »ne smemo puščati nikdar dóma izpred očíj in puške moramo imeti dobro nabite. Sicer pa tudi Filaks ne bode len in previdnosti ne bomo opustili nobene.«

(Nadaljevanje prih.)

OSVETA.

(Spisal J.)

I.

»Kako bi mogel zabiti dobrega starca, brata Evstahija! Še le sedaj, izgubivši ga, umejem, kaj mi je bil. Koliko prekrasnih ur sem preživel v njegovi družbi! Kdo mi je zasajal prve nauke v rahlo zemljo še otroškega srca? Le on.« — Tako je tugoval mlad kapucinski duhoven, moj prijatelj. Poslušal sem ga, tešiti ga nisem mogel veliko, nemogoč nadomestiti globoke njegove zgube. Večkrat mi je pravil svoje zgage in večkrat se je spustil v jok in jadikovanje, a jaz sem ga srčil govore: »Ne tuj. Spominjaj se gesla svojega umrlega dobrotnika: ;Zló ali dobro, glavo kvišku!«

Zgodovine svojega dragega prijatelja si nisem popolnoma zvesto ohranil v spominu, kakor mi jo je opisoval sam. Radi tega podajam vam, kar še pomnim.

Pred nekaj leti je živela pri Trstu premožna obitelj F-ska. Sreča, podelivša jej vse dobro, odrekala jej je edino iskreno željo: možkega dediča. Bog je podaril roditeljem le jedino hčerko: Angelico. Plemenite matere se je polastila tu in tam nepojmljiva toga pri pogledu svoje hčericice, ker je vedela, da soprog bi bolj cenil možkega potomca. Dobra mati

je morala jako za rana zapustiti svoj biser. Angelica dvanajstletna hodila je venčat materini grob.

Leto za letom se je poslavljalo in bežalo v večnost. Gospod F-ski je dal svojo hčer vzgojiti primerno svojemu stanu ter nameraval skleniti z grofom B. rodbinsko zvezo. Mlada hči je bila s tem načrtom zadovoljna, saj ni vedela, kaj pomeni vse to, ali pa ni pomislila, kako bode v prihodnosti. Ugajal jej je mladi grof, ker je izvrstno igral na klavirju ter jo uril v glasbi. Bil jej je grof vedno dražji, čutila je skoraj iskrico ljubezni zanj. Toda — sedaj povem kaj navadnega, vsakdanjega. Gotovo ste že uganili.

Prav po dušeslovnih zakonih prehaja vse, kar je vsakdanje, v prazno navado. Angelica se je mladega grofa naveličala. Ni bil kratkočasen, marveč bolj moder, molčljiv, njegova čustva niso mu bila na ustnih, nego v srcu. Bil je pa še drug vzrok Angeličini nezvestobi.

Prilizljiv slikar, brhek, mlad gospodič ukradel se jej je bil v srce. Bodete rekli: Dovolj slabo, da je imela oči zanj. Ne, bila je slikarjeva krivda. Medene besede na ustnih, prilizljivi pozdravi, pokloni na vse štiri svetovne strani, vse polno dišav po rutah in laseh — in druge

dvomljive lastnosti so jo preslepile. Kako je prišel k njim mladi slikar? Skoro kakor grof B. Poučeval je deklico v slikarstvu. Toda neskrbni oče, ki je černo pestoval svojo bolezen — putiko, opazil je vendar naposled, da se prerada uči slikarije — hočem reči, da raje vabi slikarja nego grofa B. v hišo. Gospod F-ski ukaže prenehati s poukom v slikarstvu. Priložnost bila je redkejša. Toda ni lahko s takimi sredstvi, ako ne segajo do dna srca, omejiti ali ukleniti ljubavi. Stara služkinja je donášala milovnikoma medsebojna pisma. Žarilo je lice mladi góspici, radovala se je prebiraje prinesene liste, srečna je bila, toda na dnu sladkobe plavala je vendar neka grenčica: notranjega mirú vendar ni bilo. Vzlasti pretresla se je videča potrtega grofa B. Še bi se dalo pomagati. Oče bi bil moral udariti tako na strune, kakor nas uči pamet in verski nauk; a tega ni umel dovolj.

Njen obljubljenec ni vedel za trdno, kako se je mogla spremeniti, in kaj se jej je zasadilo v mlado srce. Prej vesela le v njegovi prisotnosti, ni ga sedaj mogla kar strpeti. Bil jej je strašilo. Izvedel je vse, toda prepozno. — —

Kovinska moža na Velikem trgu v Trstu sta udarjala grmé najstjo pred polunočjo. Malo šetalcev več je bilo videti po ulicah. Dasi so morski vali močno rušili ponočno tišino, slišati je bilo vendar razločno govorjenje dveh zavutih oseb, hitečih v malo ladjico. Bila sta: mladi slikar in bežeča hči F-skega. — —

Dolgo, dolgo ni veroval ubogi grof B., da je resnica, kar se je zgodilo, ni bil prepričan o njeni nezvestobi — do sedaj ne. Kajti prava ljubav vidi le prednosti, le bliščeče strani svojega uzora. Ljubosumnost je že divje pleme ljubavi, išče in si domišlja le pogrške in hibe na svojem predmetu. Enako morala je tudi

poštena in nesebična ljubezen grofova dobiti jasnih dokazov preziranja, predno se je prevarjena, usmrčena ločila od svojega uzora. Dokazi so prišli, bežala je.

Begunka se je bala hudih nasledkov. Mislila je, da jo bode zasledoval zaročnik. Toda ni bil opravičen strah. Le očita-joče pismo poslal jej je v hotél necega mesta, kjer sta bivala začasno — ona in slikar. Pisala je čez pol leta njemu in očetu. Radi očeta bilo jej je posebno žal. Sama sebe se je občudovala, kako se je mogla osrčiti, da je šla v oni noči po tihotapsko v očetovo sobo pogledat ga zadnjič. Odgrnila je svilnato zaveso pri njegovi postelji. Bledo-zelena nočna svetilka mu je ošvitala sivo glavo. Teško je spaval, hropeče dihal. Utripalo jej je srce, klical notranji glas: »Še je čas kreniti na pravo pot.« Hotela se je zjokati na glas, vzbuditi dragega očeta, povedati mu svojo krivdo, svoje črne naklepe. Toda ni jej pustilo zaklicati glasno. Zmagal je zli duh. — —

Iz prva se je grozno togotil stari gospod, pozneje jokal se, udajal se skoro obupanju. Zaročnik pa ni imel ni besedice ni solze tožeče, le goren je v tihi, nemi bolečini. Drug tešil je družega. Toda: »medice, cura te ipsum!«

Po taki ločitvi od hčere je stari gospod vidno slabeval. Kmalu mu je osivela glava, da ga ni bilo poznati. Bil je vedno čmernejši, najbolj ga je izpodjedala jeza.

Na grofa B., bogatega dediča, uplivala je pa zguba ravno nasprotno. Začela se je druga polovica njegovega življenja, obračal se je čedalje bolj k Bogu. Sklenil je živeti samotno v samskem stanu. Posvetil bi se bil rad altarski službi, toda ni se mu zdelo primerno. Rekli bi, da išče zatočišča. V višku pri zamreženem cerkvenem oknu videli so ga ljudje preklečati cele ure. Imetek svoj založil je v blagajnico. Še sedaj, ko trohne njegove

kosti pod črno zemljo, uživajo njegove ustanove pridni dijaki raznih šol.

Gospod F-ski pešal je naglo. Zdravniki so si zatrjevali medsebojno, da njegovo življenje ni vredno beliča. Toda natezali so celo stvar, da ni vedel živi-li, ali je mrtev. Ko je prihodnja jesenska burja stresala žolta drevesa, naletavalo je listje tudi na njegov zgodnji grob. —

Hčeri ni zapustil ničesa, vse grofu B. Popraševali so grofa B., ali se misli maščevati? Toda grof, dasi zelo pobožen, spreobrnjen, prisegal je, da osvete ni in ne bode pozabil, da z načrti za osveto lega in vstaja. Kako so ga hoteli razumeti? — — —

(Nadaljevanje prih.)

Na veke ne bodeš trpin.

Ko stvarjal je Večni nebó in zemljó,
Ozračje brezmejno, nezmerno vodó,
Prešinjäl ko z večnim očesom stvarjenje,
Prešinjäl vsakdnevno in večno vršenje,
Je hotel: življenje i jaz naj dobim,
Je hotel — Slovenka na svet se rodim.

In takrat, ko Večni za rodom je rod
In stvarstvo to božje — brezkončno povsod —
Pregledal, je rekel: »Vse prav je storjeno,
Iz srca izobčeno ne bo nobeno!«
Že takrat ustvarjen je majhen in čil,
Moj narod slovenski, prezirani, bil.

Moj z večno ljubeznijo narod tedaj
Je ljubil Brezkončni in ljubi še zdaj —
On z narodi stisnil i narod je Slave,
In stisnil nje krepke, nje zveste in zdrave
Sinove in hčere na božje srce,
V ljubezni objemal Slovence je vse.

On z večnim nam prstom odmeril je krog,
In trpež nam večni odmenil je Bog:
A vekov vseh kruta ne stare nas sila,
Sred zlegov največjih nam sreča bo mila.
Ko narodov trume se v ničnost podé,
Podslombe Slovincu kaj trdno stojé! —

Otrokom vsem Slave položil žarnó
On iskro čudesno na srčno je dnó;
S to iskro zapalil je ogenj prevročí:
Ljubezen le strinjaj nam narod rastoči!
Krepak in mogočen bo vselej Slovan,
Če veren, kreposten bo sleherni dan!

Še več! Ko Zveličar je roki razpel
Na križu, moj tudi je narod otel;
I za nas Slovence je božja kri lila,
Nas z narodi v božje otroke združila.
Zatorej iskreno ga veke bo vse
I moje ljubilo deviško srcé.

Naj srce to moje od zdaj žrtvenik,
In duša bo moja prevnet darovnik;
V ljubezni iskreni, ljubezni goreči —
Molila bom k Bogu za narod trpeči;
Če tudi si reven in poln bolečin,
Zaupaj! na veke ne bodeš trpin.

Bonaventura S.

posveti, oba tolovaja sta obsijana od neznane svetlobe, in v istem trenutku zagrmí strašen glas Ivanov: »Stojta!« In predno jima je mogoče sploh kaj storiti, sta že oba na tleh. Ivan namreč ja je zgrabil, seveda ves razvnet in skoro ljut, od zadej, ker je bil skrit v vežinem kotu pri vratih in pokrit od spredaj z dvema deskama. Silovita je moč človekova, ki je v nevarnosti ali pa razjarjen. Grozno se je slišalo, ko sta telebnila oba lopova na tla. V istem trenutku pridrvi tudi Martin od dvorišča sem in se vrže z vso silo, ne meneč se za nevarnost, na prvega hudodelca, a ta ga sune z nožem, ki ga je imel v roci, v nogo; ker se je namreč Martin s svojimi koleno zagnal nanj, zadril se je nož v nogo nekoliko pod kolenom. To je Martina, akoravno ga je rana hudo zbolela, še bolj razdražilo, da zgrabi svojo žrtev za obe roki ter jo pritisne s kolenom na prsa. »Ali si miren, ti vrag, ali te stárem!« kriči Martin, kakor besen. Med tem je Ivan družega hudodelca že povezoval. Bilo je pri tem ložje, kajti udaril je z glavo s tako silo ob tla, da je obstal v nezavesti. Prizor se kmalu še bolj razjasni, kajti stari mož in oba mladeniča prideta iz svojih mest, zadnja oborožena z nožema in — železnimi vilami, stari mož pa držeč svojo luč v rokah. Martinov nasprotnik izprevidi takoj, da je brezvspešno ustavljal se, zato začne

prositi usmiljenja. A tu ni bila prošnja na pravem mestu, kajti spoznali so ga takoj, da je Petrač. V malo trenutkih je bil zvezan na rokah in nogah. Ko vidi stari mož prvega hudodelca v nezavesti, ukaže precej prinesiti vode, vzame stekleničico iz svojega žepa ter začne s tekočino drgniti omočenca. Čez pol ure se zavé, a tudi spozna svoj neprijetni položaj.

Čitatelj si lahko misli, kako da je dalje potekla tista noč v Jaznem dolu. Martinova rana je zelo krvavela, a starček — res angelj varuh tej hiši — ga je obvezal ter mu ukazal iti v posteljo k počitku. Ivan sam se je postavil ob vratih na stražo, ako bi ujeta ptička imela morebiti kakega zaveznika.

A ni bilo nikogar. Iz temne noči rodilo se je svetlo jutro. Domači hlapec in pastir ob jednom, Janezek, dirjal je na vse zgodaj k dvema prvima sosedoma povedat novico in prosit, da naj dva moža prideta odvest hudodelca k sodnji. Ni bilo dvoma, da sta sedaj ujeta tista dva, ki sta bila strah gorganskim hišam: jeden zlobni Petrač, drugi pa — neznan tujec, divjega obraza in trmastega obnašanja. Kdo bi bil, o tem je imela povedati sodnijska preiskava.

Kakor se je pa rodil dan po grozni in vendar srečni noči, tako se je imel roditi svitel dan tudi za naše znance: Ivana, Alfonza in skrivnostnega starčka.

(Konec prih.)

OSVETA.

(Nadaljev. in konec.)

II.

Čez trinajst let. Daleč, daleč na jugu tople Italije, v neapoljski okolici. V mali

prtični izbici v tretjem nadstropju bolehal je mlada zapuščena vdova. Po togah in bridkostih bilo jej je življenje izpodjedeno. Že leto in dan priklenena je

bila na ležišče. Če bi ne imela mladega sina, morala bi poginiti za gladom. S prepisovanjem je služil pri odvetniku hrane sebi in materi. Bolelo je mater, da jej mora vse oskrbovati mladoletni sin. Najbolj pa jo je rezalo, da je sama kriva, da ona sama bi bila mogla vse zabraniti. Nikomur se ni pritoževala, toda mrklo, gasnoče oko pové nam več, nego tok najzgovornejših tožeb. Ko je šel sinček k dobrotnemu odvetniku, olajševala si je srce z jokom in tugovanjem ter vzdihala: »Oče, oče, ko bi vi vedeli, kako je vašej Angelici, gotovo bi me vsprejeli za svojo. Hotela bi vsako uro prečuti pri vas, po noči, po dnevnu. Sedaj pa —« bala se je jokati in plakati, da bi jej ne poznal sin žalosti na očeh.

Soprog, umrli slikar, zapustil jej je samo uboštvo. Še prej, ko je živel sam, sta komaj shajala s pičlimi dohodki.

Čez par mesecev zapustila je mlada mati svoje dete osiročeno na tujem svetu. Poslušajmo:

»Dete moje! Dolgo ne bova več skupaj. Po moji smrti idi in poišči v Trstu grofa B. ter mu podaj prstan iz one škatljice tam. Zaročni prstan je, kateri sem mu zábila vrniti. Prosi ga odpuščanja, če naletiš gospoda, toda ne opravičuj me! Še sama bi se ne mogla. Prosi ga: Če sem mu razdrla pozemsko srečo, da me ne kolne, spokorila sem se. Dala bi za svete maše po sebi in po očetu — a nimam in bojim se, da bodeš, nedolžna sirota, stradal kruha. Toda modro in pokorilno je uredil mogočni oblastnik, da morajo večkrat otroci poravnati krivdo svojih roditeljev. Če te zadene enaka pokora, sin moj, ne preklinjaj svoje matere, ki bode kmalu trohnela v hladni zemlji. Ne položim ti denarja v žepe, nimam ga, pač pa dober nauk na srce: Skušaj najprej ugajati Bogu in potem še-le ljudem. Kako lahko bi zapustila

svet, ko bi ne imela tebe; srce se mi krči, če pomislim, kaj bode s teboj. Toda nečem ti jemati upanja. Ako ti bode-li hudo, spominjaj se Boga. Zraven varuj si čast in dobro ime. Čast je prirojena človeku, in mora jo vzeti seboj pod zemljo, sicer je bilo njegovo življenje malo vredno. Sedaj pa, zlati moj otrok — — —« in mladi deček spustil se je na kolena pri materini smrtni postelji, da mu je podelila svoj blagoslov, blagoslov, kateri bajè kliče človeku pozemsko in časno srečo na glavo, ker mu postavlja zakone in pogoje, ki vodijo vedno po pravem potu.

Čez dva tedna vkrcal se je mladi deček v oguljeni obleki skoro brez denarja na brod ter odjadral proti domačiji svoje matere.

III.

V samostanu tržaških kapucinov je ravnokar pozvonilo k molitvi. Starikavi, resni »patres« so klapali v molilnico slušaje redovnim pravilom; pokorni »fratres«, medli, suhi hiteli so s pobešenimi glavami, polni resignacije proti oratoriju; mlajši, cvetoči mladeniči, »clerici studentes« končavali so svoje pomenke ter mogel se jim je na obličju še poznati sled veselega smeha in zabave. Roke uvéle starčkov in učiteljev, roke žuljaste in težke bratov rokodelcev, roke polne in nežne mladeničev sklepale so se k resnobni molitvi. Za velikim altarjem slišati je bila gromovna molitev, kakor govorjenje nadzemskih duhov, resno, molilo, zategneno. Toda mladi svetni obiskovalci, katerim je bila molilnica pristopna, opazili so v teku malih let mnogo sprememb v samostanskem osebju. Onega rudečeličega patra, gromovitega propovedovalca, ni več v samostanu. Onega visokega mladeniča, komaj duhovna, suhega, rumenega obličja, oženili so z

nevesto, katere soba leži šest čevljev pod zemljo. Dobili so novega, gastronomnega umetnika in tudi važno osebo: fratra Evstahija, ki je poučeval mladino, orgljal in oskrboval knjižnico. Prav pred mesecem dnij pa so vsprejeli v samostansko šolo še mladeniča štirinajst let starega, ki se je kmalu priljubil vsem učiteljem.

Posebno trdna vez prijateljstva utrdila se je med njim in bratom Evstahijem, ki je bil vsem redovnikom zgled in zrakalo pravega zatajevanja. Frater Evstahij bil je jako izobražen, in dasi ni bil duhovnik, učil je vendar v šoli klasične jezike in druge predmete. V svoji ponižnosti ni hotel poizvedeti, kdo in od kod je mladi gojenec, toda menil je večkrat, da zre v mladeničevem obrazu neke znane poteze ter se vsakrat prestrašil v neprijetni slutnji. Kmalu je dobil pojasnjenje.

Dasi ni naloga kapucinskega reda pečati se z mladino, ker jim to ni možno ni po pravilih, ni po imetku, gojil je vendar naš samostan blizu dvajset mladih učencev, ki so se odrejali za mašniški stan. Pomočke so imeli iz blagodejnih zapuščin plemenitih ljudij.

Učitelji so je strogo nadzorovali ter skrbeli, da je bilo vse v redu — duševno in telesno. Morali so si sami čistiti obleko in svoj domači nastroj.

Necega dne so zopet snažili gojenci svoje reči. Nadzoroval je ravno frater Evstahij. Ravno je korakal mimo celice priljubljenega mu gojenca, ko ugleda na stolu nekaj leskečega. Bil je zlat prstan. Redko v samostanskih celicah. Magister Evstahij ni smel pustiti jim nobene igrache.

Ugledavši napis s črko grofa B. prebledel je frater Evstahij.

»Od kod ti je prišel prstan v last?«

»Prosim gospod! dobil sem ga od umirajoče matere. Dala mi ga je s prošnjo, da poiščem nekega grofa B., in skušal

bodem pozneje spolniti materino prošnjo, če bom mogel. — Toda, kaj Vam je magister Evstahij? Je-li Vam slabo? Tako zbledeli! Kaj me gledate? Moj Bog, kje je valetudinarij?«

Frater Evstahij zamislil se je v prošle čase, mislil, gledal učenca in zopet mislil, dokler ni nagloma vprašal:

»Ni res, da si sin — ni res, da je bila tvoja mati Angelica, v svoji mladosti bogata hči F-ska?«

»Da, gospod.«

»Na delo, urno učenci, prihaja gvardijan, bom videl, ali se bode te ganili. Vse umazano, vse zaprašeno — — —«, in bil je zopet prejšnji živahni magister Evstahij. »Dobro«, mislil si je, »sedaj imam priložnost maščevati se, ta-le bode predmet moje osvete. Osveta moja upila bode do neba in strasila peklenško brezno do dna, do dna.« — — — Smejal se je sam sebi čudni frater Evstahij, očesi odsvitali sta se mu skrivnostno izpod rujavih obrvij.

Od takrat sta bila naša samostanca nerazdružljiva druga. Vse proste ure so jima tekle med modrim razgovorom in prostimi predmeti. Vsako željo, vsak dvom, vsak sklep razkrival je mladenič svojemu predstojniku in prijatelju. Oba sta živela v enem samostanu, pri isti hrani, toda njuni telesi kazali sta si ravno nasproten napredek. Kolikor višje se je staral frater Evstahij, kolikor bolj so mu beleli lasje, kolikor bolj upogibala se mu postava, toliko lepše se je razcvital mladenič, tembolj rudelo je njegovo čisto čelo, tembolj žarilo se oko, polnila se cela postava z mladeniško lepoto, in rastel razloček med njim in siromaško kuto.

Čez deset let po teh zgodbah se je obhajala v kapucinski cerkvi posebna slovesnost. Pri orgljah bavil se je sivolas, visok kapucin in ravno lomil neke težke

Dur-akorde v nižje za »Kyrie«, ko je sklanjal pred žrtvenikom v veliki asistenci mlad mož svoje zgornje telo ter udarjaje po nedolžnih prsih molil: »*mea culpa, mea culpa — — —*«

Novomašnik, imenovan pater Angelicus, daroval je takrat v prvič nekrvavo daritev, katere se je hotelo vdeležiti čudo mnogo ljudstva. Vse je hotelo videti le njega, le njega, in ko se je v gostem kadilu zabelela sv. hostija med prsti novomašnika, zgrnilo se je pričujoče ljudstvo na kolena, in mnogo oko zareselo se je nehoté. Iz veselja? Iz ginenja? Iz spokornosti? Vsak je vedel za-se. Naposled blagoslovivši ljudi odtegnil se je duhoven radovednim očem obilnega občinstva, ki je vrelo, kakor roj iz cerkve po hribu navzdol v mesto. Nikdo se ni

kesal prišedši vsaj takrat v cerkev, in mnoge tešil je vsprejeti blagoslov obe-tajoč jim sreče.

Toda nikdo ni bil srečnejši, nego frater Evstahij, ki je precej po maši pričakoval duhovnika v zakristiji. Nikdo ni smel položiti roke nanj. On ga je oblačil in slačil. Sedaj se je maščeval. Drugim maščevalcem žari se oko divje besnosti, njemu svetilo se je same nadzemske sreče.

Toda kmalu zbolel je na smrt in romal v večnost. Zapuščeni vzgojenec njegov, P. Angelicus, zatrjeval mi je, da ni bilo in ne bo tako srečne smrti, kakor je bila brata Evstahija. Toda ni ga več, zastonj sem skušal tešiti prijatelja, treba je čakati, da ga ozdravi čas in spomin plemenite — osvete.

Moj klavir.

Pri svojem klavirju
Prerad jaz sedim,
In pesmi vesele
Ter žale drobim.

Če žalost razriva
Mi revno srcé,
Prežalostno pesem
Mi strune doné.

In ako veselja
Se duh mi vedrí,
I struna se moja
Vesélo glasi.

Glasóvi prikladni
Srcé mi tešé,
Zdaj sladke, zdaj grenke
Rodíjo solzé.

Janko Leban.

V bolezní.

Ubogo moje ti srcé,
Nikári mi takó tožiti,
Da-sí prehudo je gorjé,
Katero nama je prebiti!

V bolésti silni se vijó
Od zóre mi do mráka údi,
Zatréti mojo bol hudó
Zastonj zdravnikov vsi so trúdi.

A tebe, revno ti srcé,
Ti srce občutljivo moje,
Otožnost, kes, obup skelé,
Nadéje vse so stríe tvóje!...

Li blizu več rešenja ni,
Rešenje nama ni v daljini?
Ko se telesa duh znebí,
Ušlá sva vsakej bolečini!...

Janko Leban.

